

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและความเป็นมาของปัญหา

ประเทศไทยถูกจัดว่าเป็นประเทศกำลังพัฒนาประเทศหนึ่งซึ่งมีลักษณะร่วมหลายประการ คล้ายกับประเทศกำลังพัฒนาอื่นๆ กล่าวคือ ประชากรส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในชนบท มีระดับการศึกษาต่ำและประกอบอาชีพเกษตรกรรม ขาดทรัพยากรหลักที่จะใช้เป็นพื้นฐานการพัฒนาอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ ขาดประสิทธิภาพในการจัดสรรและจัดการทรัพยากรที่อำนวยการให้อำนาจภายในประเทศเกิดประโยชน์สูงสุด (คณะกรรมการจัดการประชุมทางวิชาการ, 2527)

สถานการณ์ในการพัฒนามีการเปลี่ยนแปลงไป โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ให้ความสำคัญในเรื่องการวางพื้นฐานให้เกิดการปฏิรูปที่สำคัญทั้งทางสังคม การเมือง การบริหารภาครัฐ การกระจายอำนาจการปกครองไปสู่ท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาในทุกๆ ด้าน แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) ให้ความสำคัญในการยึดคนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาในมิติองค์กรร่วม รวมทั้งพัฒนากระบวนการพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็ง เกิดพลังของคนในชุมชนในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบในการพัฒนาแก้ไขปัญหา

ภายใต้แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐที่จะต้องส่งเสริมการรวมตัวของเกษตรกร เพื่อวางแผนพัฒนาการเกษตรภายใต้หลักการที่ประชาชนมีส่วนร่วมคิด วิเคราะห์ และตัดสินใจในการกำหนดแผนการพัฒนาพื้นที่ด้วยตนเอง เพื่อให้ตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์จึงได้จัดตั้งศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลขึ้น เพื่อเป็นศูนย์กลางให้เกษตรกรได้เข้ามามีส่วนร่วมคิด วิเคราะห์ วางแผนและบริหารจัดการแผนด้วยตนเอง โดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์จะทำหน้าที่ในการสนับสนุนด้านการบริการ และถ่ายทอดเทคโนโลยีทั้งด้านพืช ปศุสัตว์ ประมง รวมทั้งการให้ข้อมูลข่าวสารการเกษตรที่สำคัญแก่เกษตรกรในลักษณะบูรณาการ ณ จุดเดียว คือ ที่ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล โดยใช้ศูนย์ฯ นี้เป็นกลไกหลักในการทำงานตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 เป็นต้นมา (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2549)

ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล เป็นศูนย์ที่กรมส่งเสริมการเกษตรร่วมกับองค์กรท้องถิ่น เช่น องค์กรบริหารส่วนตำบล สถาบันเกษตรกร ฯลฯ จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นศูนย์กลางในการประสานงาน เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาอาชีพและการถ่ายทอดความรู้

ด้านการเกษตรทุกสาขาสู่เกษตรกรระดับตำบลทุกตำบลที่มีการประกอบอาชีพการเกษตร นอกจากนี้ ยังเป็นจุดที่จะประสานแผนการปฏิบัติงานของหน่วยราชการ ที่จะดำเนินการในระดับตำบล โดยเน้นให้ชุมชนและเกษตรกรได้เข้ามามีส่วนร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน และร่วมปฏิบัติงานในการพัฒนาอาชีพของชุมชนร่วมกัน เป็นศูนย์กลางความร่วมมือระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐ องค์กรท้องถิ่น และเกษตรกร (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2542ข)

เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรผู้รับผิดชอบศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลมีหน้าที่รับผิดชอบในการศึกษาวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่และชุมชน ส่งเสริมและประสานการถ่ายทอดความรู้ด้านการผลิต การจัดการผลผลิตพืช ประมงน้ำจืด และปศุสัตว์ขั้นพื้นฐาน ให้บริการส่งเสริมอาชีพการเกษตร และดำเนินการเกี่ยวกับการส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกร องค์กรเกษตรกร และวิสาหกิจชุมชน ให้คำปรึกษาแนะนำและสนับสนุนให้เกษตรกรและชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาการเกษตรและปฏิบัติหน้าที่อื่นๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2549)

จังหวัดเชียงใหม่ ได้มีการดำเนินการจัดตั้งศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร จำนวน 199 ศูนย์ ใน 22 อำเภอ 2 กิ่งอำเภอ ซึ่งเป็นศูนย์ฯ นาร่อง 2 ศูนย์ และศูนย์ฯ จัดตั้ง (ศูนย์ฯ ทั่วไป) จำนวน 197 ศูนย์ โดยใช้เป็นจุดสาธิตในการถ่ายทอดความรู้ และขยายผลเทคโนโลยีการเกษตรสู่เกษตรกรแล้ว ในการจัดตั้งศูนย์ฯ นี้ ถือว่าเป็นการปรับปรุงระบบของงานส่งเสริมอีกรูปแบบหนึ่ง การดำเนินงานของศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลถือเป็นภารกิจหลักของกรมส่งเสริมการเกษตร ซึ่งจะประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรผู้รับผิดชอบศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลเป็นสำคัญ

ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรผู้รับผิดชอบศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล ในจังหวัดเชียงใหม่ ว่ามีปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม และปัจจัยที่เกี่ยวกับการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรผู้รับผิดชอบศูนย์ฯ ไດบ้าง ที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรผู้รับผิดชอบศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล รวมทั้งปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อการปฏิบัติงานดังกล่าว ซึ่งผลของการวิจัย สามารถนำไปเป็นแนวทางในการปรับปรุงการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรผู้รับผิดชอบศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลในจังหวัดเชียงใหม่ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาสถานภาพส่วนบุคคลของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรที่ปฏิบัติงานในศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลในจังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษาการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรผู้รับผิดชอบศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลในจังหวัดเชียงใหม่
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม และปัจจัยที่เกี่ยวกับการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรผู้รับผิดชอบศูนย์ฯกับการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรผู้รับผิดชอบศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลในจังหวัดเชียงใหม่
4. เพื่อศึกษา ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรผู้รับผิดชอบศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลในจังหวัดเชียงใหม่

สมมติฐานในการวิจัย

ปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม และปัจจัยที่เกี่ยวกับการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรผู้รับผิดชอบศูนย์ฯมีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรผู้รับผิดชอบศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล

ขอบเขตในการวิจัย

ศึกษาเฉพาะในส่วนของปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม ปัจจัยที่เกี่ยวกับการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรผู้รับผิดชอบศูนย์ฯ การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรผู้รับผิดชอบศูนย์ฯ (โดยการศึกษาในมิตินี้ให้ผู้ปฏิบัติงานได้ประเมินผลงานของตนเอง)และปัญหาในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร ผู้รับผิดชอบศูนย์ฯในจังหวัดเชียงใหม่ ปี พ.ศ. 2548 จำนวน 199 ศูนย์ ใน 22 อำเภอ 2 กิ่งอำเภอ โดยเป็นศูนย์ฯนาร่อง 2 ศูนย์ และศูนย์ฯจัดตั้ง (ศูนย์ฯทั่วไป) จำนวน 197 ศูนย์

นิยามศัพท์

เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร หมายถึง นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรหรือเจ้าพนักงานการเกษตรผู้รับผิดชอบตำบล และเป็นเลขานุการศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยี การเกษตรประจำตำบลนั้นๆ

การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร หมายถึง การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรผู้รับผิดชอบศูนย์ฯ ตามที่ได้รับมอบหมาย คือเป็นผู้ประสานงานการถ่ายทอด

เทคโนโลยีการเกษตร กระตุ้นและสนับสนุนการ มีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานของคณะกรรมการ ศูนย์ฯ การสร้างเครือข่ายศูนย์ฯ ตลอดจนเป็นที่ปรึกษาและให้คำแนะนำ เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งศูนย์ฯ ซึ่งการวัดตัวแปรที่เกี่ยวกับการปฏิบัติงาน

ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล หมายถึง ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร ซึ่งได้จัดตั้งตามนโยบายของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และได้มอบหมายให้กรมส่งเสริมการเกษตรรับผิดชอบ เพื่อเป็นศูนย์กลางในการดำเนินงานในตำบลและกลุ่มตำบล

ศูนย์นำร่อง หมายถึง ศูนย์ที่ดำเนินการเน้นหนักทั้งเจ้าหน้าที่และงบประมาณเพื่อเป็นตัวอย่างแก่ศูนย์ก่อตั้งทั่วไป ศูนย์นำร่องปี พ.ศ. 2542 เคยได้รับงบประมาณสนับสนุน 1.1 ล้านบาท ในปี พ.ศ. 2542 และศูนย์นำร่องปี พ.ศ. 2543 คือศูนย์ก่อตั้งทั่วไปที่เคยได้รับงบประมาณสนับสนุน 40,000 บาทในปีที่ผ่านมา

ศูนย์ก่อตั้งทั่วไป หมายถึง ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรตามระบบส่งเสริมใหม่ในปี พ.ศ. 2542 จะได้รับงบประมาณสนับสนุนศูนย์ละ 40,000 บาท ซึ่งกระจายอยู่เกือบทุกตำบลทั่วประเทศ

เพศหญิง และเพศชายของผู้ให้ข้อมูล

อายุ หมายถึง อายุเต็มของผู้ให้ข้อมูล ซึ่งวัดเป็นจำนวนปี

สถานภาพสมรส หมายถึง สถานภาพการอยู่เป็น โสด แต่งงาน หม้าย หรือ หย่าหรือแยกกันอยู่ของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรผู้รับผิดชอบศูนย์ฯ

ระดับการศึกษา หมายถึง คุณวุฒิในการศึกษาขั้นสูงสุด ของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรผู้รับผิดชอบศูนย์ฯ ที่ได้รับการศึกษา จากสถาบันทั้งรัฐและเอกชน

เงินเดือน หมายถึง เงินที่ได้รับเป็นรายเดือนจากงบประมาณของทางราชการ

อาชีพเสริม หมายถึง การทำงานหรือกิจกรรมที่สามารถเสริมรายได้ นอกจากการรับราชการ

ภูมิลำเนา หมายถึง ถิ่นที่อยู่อาศัยเป็นหลักแหล่งที่เป็นภูมิลำเนาหรือบ้านเกิดของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรผู้รับผิดชอบศูนย์ฯ ซึ่งแบ่งตามภาคการส่งเสริมการเกษตร โดยจำแนกออกเป็น ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันตกและภาคใต้

ระดับตำแหน่ง หมายถึง ระดับตำแหน่งพีซี ของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรผู้รับผิดชอบศูนย์ฯ โดยกำหนดจำแนกตำแหน่งตามระบบพีซี

จำนวนศูนย์ฯที่รับผิดชอบ หมายถึง จำนวนศูนย์ฯ ในอำเภอที่เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร รับผิดชอบ ซึ่งในการแบ่งกลุ่มจะแบ่งกลุ่มออกเป็นกลุ่มจำนวนศูนย์ฯที่รับผิดชอบมากกับกลุ่มที่มีจำนวนศูนย์ฯ ที่รับผิดชอบในการทำงานน้อย

ระยะเวลาที่รับราชการ หมายถึง ระยะเวลาเป็นปีในการบรรจุเข้ารับราชการตั้งแต่วันแรก เข้าจนถึงปัจจุบันของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรผู้รับผิดชอบศูนย์ฯ

ระยะเวลาที่รับผิดชอบศูนย์ฯ หมายถึง ระยะเวลาเป็นปีที่รับผิดชอบศูนย์ฯของเจ้าหน้าที่ ส่งเสริมการเกษตรผู้รับผิดชอบศูนย์ฯจนถึงปัจจุบัน

ประสบการณ์ที่ได้รับการฝึกอบรม หมายถึง จำนวนครั้งเฉลี่ย/ปี ที่เจ้าหน้าที่ส่งเสริม การเกษตรผู้รับผิดชอบศูนย์ฯเคยผ่านการฝึกอบรม สัมมนา หรือดูงาน ทางด้านการเกษตรหรือการ ปฏิบัติงานที่เกี่ยวกับศูนย์ฯถ่ายทอดเทคโนโลยี

ประสบการณ์ที่ได้ถ่ายทอดความรู้ หมายถึง จำนวนครั้งเฉลี่ย/ปี ที่เจ้าหน้าที่ส่งเสริม การเกษตรผู้รับผิดชอบศูนย์ฯเคยได้ถ่ายทอดความรู้ด้านการเกษตร หรือด้านอื่นๆเกี่ยวกับการ ปฏิบัติงานแก่เกษตรกรหรือบุคคลทั่วไปในลักษณะเป็นกลุ่ม

ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศูนย์ฯ หมายถึง การที่เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรผู้รับผิดชอบ ศูนย์ฯ มีความเข้าใจแล้วปฏิบัติได้ในงานในศูนย์ฯได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลงานที่ได้คาดว่าจะจะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานราชการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง และรับผิดชอบ เช่น กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ สำนักงานส่งเสริมการเกษตรภาค สำนักงานเกษตรจังหวัด สำนักงานเกษตรอำเภอ เพื่อเป็นแนวทางในการวางแผนปรับปรุงการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ ส่งเสริมการเกษตรผู้รับผิดชอบศูนย์ฯถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลในจังหวัดเชียงใหม่

กรอบแนวคิดการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ปรึกษากับคณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ มีความเห็นสมควร ว่าจะให้เลือกตัวแปรเพียงบางตัวแปรเพื่อนำมาวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ เนื่องจากตัวแปรบางตัวแปร เมื่อนำมาวิเคราะห์หาความสัมพันธ์แล้วจะไม่สามารถนำไปอธิบายและให้ข้อเสนอแนะได้ โดย แบ่งตัวแปรอิสระเพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ ออกเป็น 3 ปัจจัย ดังนี้

ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ ภูมิลำเนา และระดับการศึกษา

ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม ได้แก่ เงินเดือน และอาชีพเสริม

ปัจจัยที่เกี่ยวกับการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรผู้รับผิดชอบศูนย์ฯ ได้แก่ ระยะเวลาที่รับราชการ ระยะเวลาที่รับผิดชอบศูนย์ฯ ประสบการณ์ที่ได้รับการฝึกอบรม ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับศูนย์ฯ และขบวนการปฏิบัติงาน

ส่วนตัวแปรตาม คือ การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรผู้รับผิดชอบศูนย์ฯ โดย แบ่งวิจัยภารกิจตามหน้าที่ที่กรมส่งเสริมการเกษตรได้มอบหมาย ภารกิจหลัก 3 ภารกิจ คือ ภารกิจ

การถ่ายทอดเทคโนโลยี การจัดการจัดทำข้อมูลพื้นฐานการเกษตร และภารกิจการพยากรณ์ และการเตือนภัยธรรมชาติ ภัยศัตรูพืช และภัยเศรษฐกิจ

กรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual framework) แสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

